

Stručni rad

DOI: 10.17234/Croatica.42.5

UDK: 811.163.42'26Pranjko*vić*, I.

Primljen: 17. XII. 2017.

Prihvaćen: 6. III. 2018.

DRUŠTVENA ULOGA LINGVISTA: MOĆ ARGUMENATA IVE PRANJKOVIĆA

Vesna Požgaj Hadži

Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani

Odsjek za slavistiku

vesna.hadzi@guest.arnes.si

Tatjana Balažic Bulc

Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani

Odsjek za slavistiku

tatjana.balazic-bulc@guest.arnes.si

U radu se propituje društvena uloga lingvista u turbulentnim devedesetim godinama 20. st. u Hrvatskoj u kojoj tadašnji akteri jezične politike s pozicija moći na različite načine razvijaju svijest o jeziku kao nacionalnom simbolu koji im služi za učvršćivanje hrvatskoga jezičnog identiteta. Tada je hrvatski standardni jezik bio obilježen različitim oblicima jezičnoga inženjeringa, i to na svim jezičnim razinama, pogotovo na leksičkoj i pravopisnoj. Kako se javno boriti i kako reagirati na jezično nasilje i različita “škakljiva” i politički obilježena jezična pitanja pokazuje se na primjerima polemičkih tekstova Ive Pranjko*vića*. Istražuju se Pranjko*vić*evi stavovi a) prema znanstvenoj istini, b) prema struci, tj. jezikoslovnoj kroatistici i c) prema hrvatskome standardnom jeziku 1990-ih godina (odnos hrvatskoga i srpskoga jezika, problem srbizama, razlikovni rječnici, normativni i paranormativni problemi, tj. različite inovacije, posebice na leksičkoj razini i sl.). Zaključuje se da u Pranjko*vić*evim stavovima nema kontradikcija i/ili oscilacija. Kao angažiran i proaktivan lingvist jasno i nedvojbeno brani autonomiju jezika i struke, kao i dostojanstvo znanstvenika.

Ključne riječi: Ivo Pranjko*vić*, hrvatski jezik, jezična politika, jezični inženjering, leksik

Kako je novija povijest hrvatskoga standardnoga jezika izrazito opterećena brojnim nesporazumima, politikantskim zloupotrebama i prisilnim unitarističkim zahvatima, osobito mi je bilo stalo do toga da se nakon izmjene političke situacije ne ode u drugu krajnost, pa sam se u više navrata i na različite načine javno protivio pretjeranim purističkim i/ili puritanističkim nastojanjima, jezičnoj ksenofobiji, “čišćenju” leksika od svih *-izama*, a osobito od *srbizama* i *kvazisrbizama*. Mnogima su ta moja nastojanja bila zazorna, “politički sumnjiva” ili bar čudna [...] (Pranjaković 1997: 5).

1. UVOD

Jezična politika kao “skup racionalnih i uglavnom institucionaliziranih postupaka kojima neko društvo utječe na jezične oblike javne komunikacije i na formiranje svijesti svojih sudionika o tim oblicima” (Škiljan 1988: 8) dio je politike određene vlasti ili, drugim riječima, vladajuće elite u određenom društvu. Ona svoju društvenu moć gradi privilegiranim pristupom temeljnim društvenim resursima (npr. informacijama, znanju, autoritetima, financijama i sl.) i mogućnošću kontroliranja javnoga diskursa (Dijk 2001: 355–356). U društvima koja imaju jaku kulturu standardnoga jezika (Milroy 2001: 530) toj eliti pripadaju i lingvisti, jezični autoriteti, ponajviše oni koji se bave jezičnom standardizacijom u skladu s ideologijom i općom politikom koja, ne samo institucionaliziranim već i neinstitucionaliziranim postupcima utječe na jezik i njegovu upotrebu. Standardnim se jezikom istovremeno razvija i mit o pravilnosti i prestižu određenih jezičnih oblika, što znači da jezični autoriteti određuju što je u određenom standardnom jeziku pravilno, a što nije (Milroy 2001: 537).

Kultura standardnoga jezika posebno je jaka u nacionalnim državama gdje političke elite različitim mehanizmima razvijaju svijest o jeziku kao bitnom nacionalnom simbolu (Škiljan 2008: 80) koji jednu naciju razlikuje od druge. To se pokazalo i u Hrvatskoj 1990-ih godina, kada akteri hrvatske jezične politike, želeći učvrstiti nacionalni identitet i odvojiti hrvatski jezik od srpskoga, započinju proces restandardizacije hrvatskoga jezika, tj. proces standardizacije na unekoliko izmijenjenim temeljima (vidi npr. Badurina 2015) u kojem je pravilo jednoznačnosti, odnosno nevarijantnosti standardnoga jezika potencirano do krajnosti, čak i na račun jezičnih sinonima. U stihiji jezičnoga inženjeringa, koji govornicima nameće samo odabrane jezične jedinice (vidi npr. Shohamy 2006), javno se suprotstaviti argumentima moći znanstvenom argumentacijom bilo je izuzetno hrabro. Među

lingvistima koji su se kontinuirano suprotstavljali radikalnijim jezičnim rješenjima zasigurno je i Ivo Pranjković.

2. STANDARDNOJEZIČNI POGLEDI IVE PRANJKOVIĆA

Pranjković je 1990-ih godina na različite pojave u vezi s restandardizacijom hrvatskoga jezika u javnosti spontano reagirao braneći znanstvene i stručne stavove bez obzira na činjenicu da je za neke, kao što naglašava u uvodnome citatu, “politički sumnjiv” ili bar “čudan”. Pritom mu je bilo izuzetno važno da se ne ode u drugu krajnost, što je uobičajeno u turbulentnim razdobljima. Upravo su takva razdoblja izazov za jezikoslovce, pa i za njega samoga, koji je na različite promjene – neke očekivane, opravdane i utemeljene, a neke neopravdane, umjetno izazvane i isforsirane – spontano reagirao (riječ je o reakcijama na promjene koje su obuhvatile različite jezične razine, na pojedine normativne priručnike, na tendencije jezične politike i sl.). U središtu su zanimanja ovoga rada Pranjkovićevi stavovi prema: a) znanstvenoj istini, b) struci, tj. jezikoslovnoj kroatistici te c) hrvatskome standardnom jeziku 1990-ih godina, prije svega odnosu hrvatskoga i srpskoga jezika, problemu srbizama, razlikovnih rječnika, normativnim i paranormativnim problemima, npr. različitim inovacijama, posebice na leksičkoj razini.

Za korpus ovoga rada odabrani su polemički tekstovi koji se odnose na različite aspekte hrvatskoga standardnog jezika, a objavljeni su uglavnom 1990-ih godina u različitim časopisima: “Danas” (u kojem je jezična rubrika redakcijski bila naslovljena *Hrvatski ili rvacki*), “Vjesnik”, “Obzor”, “Oko”, “Odjek”, “Večernji list”, “Hrvatski rukopis (tjednik kulturnog identiteta)”, “Republika”, “Književna republika”, “Vijenac”, “Forum” itd. Većina tih tekstova sakupljena je u dvjema knjigama polemika. U prvoj s naslovom *Jezikoslovna sporenja* (Pranjković 1997, dalje u tekstu JS) nalaze se polemike pisane između 1982. i 1996, uglavnom objavljene u prvoj polovici 1990-ih godina, dakle u razdoblju koje je u Hrvatskoj bilo obilježeno velikim društveno-političkim previranjima. Druga knjiga s naslovom *Sučeljavanja* (Pranjković 2008, dalje u tekstu S) nastavak je prethodne knjige polemika s koncepcijskom razlikom da su u njoj tekstovi podijeljeni prema pojedinim supolemičarima, a ne prema predmetima sučeljavanja. Osim toga u toj su knjizi

u prvom planu *ona jezikoslovna pitanja koja su izrazitije politički obilježena*, i to ponajviše pravopisna pitanja [...], zatim pitanja odnosa između hrvatskoga i srpskoga standardnog jezika te općenito pitanja vezana za standardizaciju hrvatskog

jezika, za jezičnu politiku u Hrvatskoj nakon 1990. godine i za promjene koje su se od te godine naovamo događale u hrvatskome jeziku ili u vezi s njim. (S: 6; istaknule autorice).

Treba naglasiti da su tekstovi u obje knjige polemika vezani “za vrijeme i atmosferu u kojima su nastali, što je za tekstove polemičkoga tipa posve prirodno” (JS: 7). Kako, nažalost, iz različitih razloga, u knjigama nisu mogli biti objavljeni tekstovi supolemičara, Pranjковиć ih je kontekstualizirao uvodnim i dodatnim bilješkama s izvornim navodima stavova svojih supolemičara. Supostavljanjem stavova ostavlja nama čitateljima rasuđivanje o nekim važnijim i/ili “škakljivim”, ali i politički obojenim pitanjima hrvatskoga standardnog jezika (S: 6).

2.1. Pranjковиć i znanstvena istina

Pišući o “znanstvenim ratovima” između znanstvenika humanističkih i društvenih znanosti, Issabel Stergens¹ zaključuje da “znanstvena istina treba biti u savezu s postajanjem (s poticanjem promjena i preobrazbi), a ne s moći (sa zakonskim određivanjem što jest i mora biti)”, kao što su to željeli akteri hrvatske jezične politike 1990-ih godina. Pranjковиćevi stavovi o znanstvenoj istini, bez obzira na posljedice, izoštrani su i jasni pogotovo kada je riječ o provođenju takve jezične politike koja čak šteti hrvatskome jeziku i kulturi. Pogledajmo dva primjera. Prvi se odnosi na Pranjковиćevu reakciju na raspravu o statusu ćirilice kao “neprijateljskog pisma”, odnosno njegove stavove o hrvatskim pismima: glagoljici, latinici i ćirilici. Ako išta treba mijenjati u školama, kaže Pranjковиć, onda je to status glagoljice koja bi se morala učiti bar u srednjim školama. Latinica kao službeno pismo ima prednost, ali trebalo bi u školi učiti i ćirilicu i njezin status ne treba mijenjati. Štoviše, “razgovor o tome da li je učiti ili ne držim posve bespredmetnim” (JS: 159) jer za to postoje brojni razlozi, i načelni, i povijesni, i praktični. Među njima navodi i ove: poznavanje bilo kojeg grafijskog sustava pridonosi intelektualnom bogaćenju; i latinica i ćirilica grčkog su izvorišta i zato nije opravdano vezati latinicu samo uz Hrvate ili ćirilicu samo uz Srbe; ćirilica je i hrvatsko pismo na kojem su pisani spomenici pa je njezino poznavanje potrebno svima koji žele upoznati hrvatsku kulturnu baštinu itd. (JS: 159). Javno imati ovakav stav o ćirilici 1992. godine u Hrvatskoj bilo je zaista hrabro.

¹ Citirano prema Steven Shaviro: Politika i moć znanosti, <http://www.zarez.hr/clanci/politika-i-moc-znanosti%20> (pristupljeno 25. studenog 2017).

Drugi je primjer vezan uz “hajku” na “bezazleni” sufiks *-lac* i forsiranje sufiksa *-telj*, posebice u javnome diskursu, što je rezultiralo njegovim protjerivanjem u svim vidovima komunikacije. Pritom se Pranjković pita:

Kakvu korist ima hrvatski standardni jezik ili Hrvati što su sada gotovo primorani govoriti (samo) *gledatelj*, *mislitelj*, *govoritelj*, *tužitelj* i sl. Meni se čini da je od toga više štete nego koristi jer smo dobili još jedan posve nepotreban razlog za (nove) podjele, pa bez sumnje već ima i onih koji će Hrvate što govore *gledalac*, *mislilac*, *tužilac* i sl. proglašavati Srbima ili ih (npr. u Saboru ili drugdje) opanjkavati da govore srpski ili bar nekakav nedovoljno “čisti” hrvatski jezik (S: 35).

Za takve nepromišljene i neutemeljene kvazinormativne postupke Pranjković se ne libi otvoreno pozvati na odgovornost krivce “kako nam se slične stvari ne bi za koju godinu ili desetljeće opet ponavljale” (S: 112).

2.2. Pranjković i jezikoslovna kroatistika

U Pranjkovićevim polemičkim tekstovima iščitava se “glavni *motor* njegovih polemika”, a to je obrana digniteta struke (Badurina 2010: 81). Kao lingvist Pranjković je otvoren za razgovore bilo s kim, ali pritom uvijek, kao što sam kaže, “govorim svoje mišljenje, bez obzira na to jesam li s onima koji se smatraju ‘desnima’ ili s onima koji se smatraju ‘lijevima’” – to je zapravo manje važno jer su

u prvom planu neke druge stvari, kao što su financijske, kao što su klanovi, odnos između HAZU i drugih ustanova, pa i taštine... Jer, ti koji se sada smatraju jako desnima, do jučer su bili na sasvim suprotnoj strani, i po stavovima, i po onome što su radili, i po onome kako su radili.²

Uobičajeni razgovori o jeziku ne mogu se u Hrvatskoj “osloboditi politike” i oni, naglašava Pranjković, “često imaju malo veze sa znanošću”; obično se raspravlja o međunacionalnim odnosima, o tome što je “naše” i što je “tuđe” itd. Naravno, lingvisti moraju i mogu i o tome raspravljati, ali oni bi se u prvome redu morali “u takvim raspravama više *držati argumenata struke*, a manje dopuštati da budu uvučeni u situacije koje ih često prisiljavaju da rade protiv struke”³ (istaknule autorice).

Interese struke Pranjković brani na dva dijametralno suprotna načina: s jedne strane braneći jezikoslovce kojima je, kao i njemu samome, na prvo-

² V. Hrvatski i srpski su jedan jezik, intervju, “Slobodna Dalmacija”, 7. veljače 2006, 42–43.

³ V. Rasuti posao lingvisti, “Oko”, 18. svibnja – 1. lipnja 1989, 11.

me mjestu struka, a ne politika, i s druge strane napadajući one koji se na politikantski način i s malo stručnoga znanja upuštaju u rasprave o jeziku. Pranjковиć jasno i nedvojbeno brani neke hrvatske jezikoslovce, npr. Fausta Vrančića, Bogoslava Šuleka, Petra Guberinu i Krunu Krstića, Vladimira Anića itd. Čak brani i neke od jezikoslovaca, konkretno Tomislava Ladana s čijim se stavovima o jeziku ne slaže, no tolerira njegov osebjuni i vlastiti jezik u autorskim tekstovima smatrajući pritom da bi propisivanje “toga i takvoga jezika za uzor npr. djelatnicima iz “priopćavala” bila – čista ludost” (JS: 107).

S druge strane Pranjковиć je oštar prema nestručnjacima i/ili nadri-stručnjacima. Tu je naime na djelu u nas uobičajeno “/n/eslavno iskustvo ‘u jezik se svatko razumije’” (Anić 1988: 11), pa ulaze u polemike oni koji ne poznaju elementarne stvari o struci, što zorno pokazuje ovaj odlomak:

Da g. Rajber bar malo poznaje struku u koju se petlja pišući ovakva “nokaut-pisma”, onda bi znao da se termin *unifikacija* odnosi na ujedinjenje Hrvata u književnom jeziku (na osnovi štokavskoga dijalekta) te da ga ne rabim samo ja nego i drugi hrvatski jezikoslovci [...]”⁴ (JS: 102).

Upravo takvi i slični nadri-stručnjaci svrstavaju Pranjковиća u različite tabore, npr. tabor “mrkomedvjedaša”⁵ i daju mu raznovrsne “komplimente”, kao npr. “oskvrnjivatelj istinskih vrijednosti hrvatskoga jezika, osoba koja je dovela do toga da je hrvatski jezik izgubio samobitnost, jezikoslovac koji bez grižnje savjesti napada “tekar izrasle pupoljke nove hrvatske budućnosti”, stvorenje kojemu “vrag čuči na ramenu” (JS: 114). Njima Pranjковиć ne odgovara zato da bi branio sebe, već da bi konkretno odgovorio na neka od pitanja koja mu oni postavljaju.

Za razliku od odnosa prema supolemičarima, prema struci Pranjковиć nikada nije indiferentan. Struka mu je na prvome mjestu i uvijek je javno brani smatrajući da je to njegova stručna dužnost. Njegovo razumijevanje posla kojim se bavi (on kao lingvist i njegova uloga u društvu) potpuno se razlikuje od nekih njegovih supolemičara (mislimo ovdje npr. na polemike sa Stjepanom Babićem), i to je, kako sam naglašava, također jedan od razloga polemiziranja s njima (S: 34). Naročito ga smetaju oni koji se agresivno nameću kao vrhovni autoriteti u pitanjima hrvatskoga jezika i pravopisa

⁴ Iza “nokaut-pisma” Pranjковиć stavlja fusnotu: “Ispod Rajberova teksta u Hrvatskome rukopisu je ilustracija boksača koji prima težak udarac” (JS: 102).

⁵ Riječ je o polemici o nazivu mrki medvjed koji je na novčanici od pet kuna, pri čemu su jedni tvrdili da je mrk srbizam, a drugi, “mrkomedvjedaši”, da nije (JS: 137–140).

na politikantski način i kojima je svojstveno lukavo “*mijenjanje zastava*” ili “*okretanje kabanica*” (Badurina i Pranjković 2009: 316). Dok su se u doba Jugoslavije zalagali za uklanjanje hrvatsko-srpskih jezičnih razlika, u samostalnoj Hrvatskoj vode politikantsku politiku kojoj je cilj, prije svega, učvršćivanje hrvatskoga jezičnog identiteta povećavanjem razlika prema srpskome jeziku i upotrebom ideologema⁶ i *samo naših* leksema budući da (sic!) “/j/edino mjerilo hrvatskosti neke riječi jest upotreba te riječi u hrvatskom jeziku – od starine do danas” (Dulčić, ur. 1997: 123, 7).

Struka se, smatra Pranjković, mora baviti samo hrvatskim standardnim jezikom u najširem smislu bez obzira na bilo koji drugi jezik. Naime on razumijeva hrvatski jezik onako kako ga je opisao Anić (1998: 5): “Kao činjenicu koja ‘jest’, koja ga čini njim samim, on je nezavisan od dužih i kraćih popisa razlika prema bilo kojem jeziku ili idiomu veće ili manje komunikativne prozirnosti.” Slažemo se s navedenim tvrdnjama i zato je teško shvatiti stajalište HAZU o hrvatskome kao posebnom slavenskom jeziku⁷ u kojem se identitet hrvatskoga jezika dokazuje u odnosu na srpski, a kao ilustraciju razlika između hrvatskoga i srpskoga jezika navodi se recept na srpskome (Čorba od kelerabe sa pečenicom) i njegov hrvatski prijevod (Juha od korabice s pečenicom).

Pranjković ne samo da brani struku već je i kritizira u smislu da su postignuti skromni rezultati čak i nakon četvrt stoljeća u kojima je kroatistika mogla (a nije) slobodno “ispunjavati svoju nacionalnu znanstvenu zadaću” i doživjeti “zamah i procvat”, koji je u plenarnom predavanju na *Prvom hrvatskom slavističkom kongresu* u Puli 1995. godine najavio Brozović (1997: 9). U potpunosti se slažemo s Pranjkovićevim mišljenjem i dodajemo da danas, nakon više od četvrt stoljeća, ne samo da su postignuti skromni rezultati, još uvijek nema usmjerenja “u kojima se kreće lingvistika hrvatskoga jezika i u kojima se on kreće” (Anić 1998: 5), da uopće i ne govorimo o primjeni suvremenih lingvističkih teorija na opis hrvatskoga jezika i otvaranju jezikoslovne kroatistike prema inozemnoj lingvističkoj sceni (Belaj 2009). Osim toga nijedna hrvatska vlast, osim pukih deklaracija,

⁶ Prema Siliću jezik postaje ideologem, tj. ideologijski stilem koji svojim pojavljivanjem upućuje na određeni ideološki stav (vidi npr. Badurina 1998), kada se uplete u ideologiju i ideologija u jezik. Silić ideologem objašnjava kao “dobar si jer si rekao dobro” i “rekao si dobro, pa si dobar” (v. Hrvatski treba biti obavezan predmet na svim fakultetima, “Jutarnji list”, 11. veljače 2006: 67).

⁷ V. Hrvatski jezik – poseban slavenski jezik (1996), v. http://hjp.znanje.hr/index.php?show=po-vijest&chapter=34-poseban_jezik (pristupljeno 24. studenog 2017).

nije ponudila sustavnu koncepciju jezične politike ni hrvatskoga kao prvoga, ni hrvatskoga kao drugog, ni hrvatskoga kao stranog jezika (Kovačec 2012, Požgaj Hadži 2015, u tisku).

Pranjeković je sve vrijeme angažiran i proaktivan ne priznajući neutralnu poziciju znanstvenika budući da su upravo znanstvenici oni koji su dio društvenih struktura i koji utječu na društvene interakcije (Dijk 2001: 352), dakle načine kako reagiramo i postupamo u odnosu na druge. Uzmemo li pritom u obzir činjenicu da diskurs jezične politike nikada nije politički i/ili ideološki nevin i da uvijek nastaje s pozicija moći (Katnić-Bakaršić 2012: 92), oponentima bilo koje jezične politike, pa tako i oponentima tadašnje hrvatske radikalne jezične politike nije bilo jednostavno. Tako se Pranjeković morao nositi s različitim “uljudbenim komplimentima” i političkim etiketama, od toga da je politički sumnjiv do toga da je postalo upitno njegovo hrvatstvo. Iako je bilo i drugih hrvatskih jezikoslovaca⁸ koji su se suprotstavljali različitim oblicima jezičnoga nasilja, njihova zajednička zalaganja nisu bila dovoljno učinkovita, pa se Pranjeković opravdano pita kako to da šira intelektualna sredina pristaje i ne reagira na takvo manipuliranje hrvatskim jezikom, pa čak i na stavove koji idu na ruku srpskim nacionalističkim jezikoslovcima koji uopće više ne moraju dokazivati

kako su Hrvati uvijek vodili “cepačku” jezičnu politiku, tj. politiku kojom su jedan jezik (po njihovu mišljenju, naravno, srpski) nasilnim i “veštačkim” metodama nastojali učiniti posebnim jezikom te da se, štoviše, iz toga vidi da su zapravo svoj jezik dobili od Srba [...] (S: 35).

Nadalje kako je moguće da lingvisti i struka dozvoljavaju štetno miješanje politike u jezična pitanja hrvatskog jezika, i to do te granice da se čak programska stajališta vodeće stranke HDZ-a objavljuju, i to s pomalo neobičnom argumentacijom, “zbog zanimljivosti”⁹ u časopisu “Jezik” (Brozović 1994), što je u najmanju ruku prema Pranjekoviću nedopustivo.¹⁰ Nedvojbeno,

⁸ Da ne bismo pojedinačno navodili autore i pritom, nenamjerno, nekoga ne spomenuli, mislimo prije svega na jezikoslovce koji su o tome govorili na različitim znanstvenim skupovima (npr. Mihaljević Djigunović i dr. 2005, Lučić 2007) i objavlivali u zbornicima (npr. Badurina i Pranjeković 2009), monografijama (npr. Opačić 2014, Granić 2013) i različitim časopisima (npr. Sesar i Vidović 1999).

⁹ Tako naime piše u napomeni uredništva koja stoji iza naslova programskih stajališta.

¹⁰ Brozović u tekstu stajališta između ostaloga govori o “kojekakvim otporima” među kojima su neki označeni kao “jugonostalgicari”, no oni prema autorovu mišljenju nisu toliko važni jer su sve njihove bitke unaprijed izgubljene. Važniji je problem mladež koja ne prihvaća “pričuvnog časnika” nego koristi “rezervnog oficira” kojega se doduše ne misli zabraniti, već “staviti /.../ u

nijedna stranka ne bi smjela imati bilo kakva programska stajališta o hrvatskome jeziku jednostavno zato što to nije i ne smije biti stranačko pitanje (pritom naravno nikako ne mislim da su pitanja standardnoga jezika samo stručna, a da nisu ujedno i politička pitanja), a pogotovo mislim da je nedopustivo programska stajališta jedne političke stranke još i objavljivati u stručnim publikacijama, i to nigdje drugdje nego u jedinom časopisu za kulturu hrvatskoga jezika (S: 113).

2.3. Pranjković i hrvatski standardni jezik 1990-ih

2.3.1. *Hrvatski i srpski – posebni standardni jezici*

Mogli bismo reći da se većina jezičnih polemika prve polovice 1990-ih godina u Hrvatskoj, ali i na inozemnim slavistikama, vodila oko odnosa hrvatskoga i srpskoga jezika, prije svega pitanja je li to jedan ili su dva jezika (nakon obračunavanja s vanjskim neprijateljem krenulo se u unutrašnja obračunavanja, tj. borbu za prevlast službenoga pravopisa, v. Požgaj Hadži i Balažić Bulc 2017). To je razumljivo budući da je odnos između hrvatskoga i srpskoga standardnog jezika oduvijek intrigirao širu javnost. Drugim riječima, u odnosu između jezika Hrvata i jezika Srba očitovao se “i odnos između tih naroda, između unitarizma i tzv. separatizma, između pravoslavlja i katolicizma, između latiničkoga i ćiriličkoga, između ustaštva i četništva, između istoka i zapada itd.” (S: 56).

Taj je odnos oduvijek bio prožet politikom; burnih 1990-ih razlike između hrvatskoga i srpskoga stvarale su se na “umjetan i/ili standardološki neprihvatljiv način za razliku od razdoblja prije 1990-ih, tj. u Jugoslaviji, kada su se one prešućivale i nasilno uklanjale” (S: 67). Nadalje politikom je “izrazito impregnirana i povijest obaju standardnih jezika” (S: 56), koji, za Pranjkovića, otkad postoje funkcioniraju kao posebni standardni jezici s različitim procesima standardizacije (evolucijski tip za hrvatski i unitaristički tip za srpski). Upravo zbog toga, kao i zbog činjenice da su se hrvatski i srpski standardni jezik razvijali u različitim društveno-političkim, povijesnim i vjerskim okolnostima te pod utjecajem različitih stranih jezika između njih postoje razlike na svim jezičnim razinama, najviše na leksičkoj kao “najpropusnijem” sustavu. O tim razlikama Pranjković govori u tekstu

stilsku rezervu”. Autor posebno ističe “da tu veoma ozbiljna posla ima za mladež HDZ” kojoj “mogu biti uzorom načela kojih se u svojim govorima i tekstovima pridržava predsjednik HDZ dr. Franjo Tuđman” (Brozović 1994: 84).

Hrvatski standardni jezik i srpski standardni jezik (S: 56–67) koji je bio povodom polemika s Božom Ćorićem, profesorom Filološkog fakulteta u Beogradu (S: 55–80).

2.3.2. O srbizmima i razlikovnim rječnicima

Jedan od oblika negativnoga jezičnog identiteta koji je vodila hrvatska jezična politika 1990-ih godina očitovao se u odnosu prema stranim jezicima, posebice prema srbizmima koji “predstavljaju neprijatelja koji ne ugrožava samo manifestiranje nacionalnog identiteta već i samu naciju” (Lučić 2007: 338). O tome se u proljeće 1993. godine naveliko raspravljalo u hrvatskoj javnosti (“Večernji list” i “Vjesnik”). Žustre reakcije izazvali su neki Pranjčkovićevi stavovi o srbizmima, prije svega njegova izjava “da je u Hrvatskoj otvoren svojevrsni lov na srbizme” (JS: 118), kao i njegovo mišljenje o aktualnim hrvatsko-srpskim razlikovnim rječnicima te jezičnim priručnicima koji su pisani “ispod svake kulturne, a pogotovo stručne razine” (JS: 118). Zbog navodne obrane srbizama Pranjčković je bio napadnut od nekolicine supolemičara koji ga i politički, pa i nacionalno (dis)kvalificiraju. Odgovor na spomenute napade Pranjčković započinje stavom da, usprkos činjenici da je i sam bio pogođen ratnim strahotama, smatra da je jedino civilizirano mišljenje kriviti za to počinitelje, a ne njihov jezik budući da “ničiji jezik nije ni vredniji ni bolji ni ljepši od bilo čijeg drugoga” (JS 120). Pranjčković donosi poduži popis riječi koje se navode u Krmpotićevu *Jezičnom priručniku* (1992) i kojima “nije mjesto u hrvatskome novinarstvu” (JS: 120). Nije mu jasno po kojim su kriterijima te riječi “nehrvatske” i što je u njima “nehrvatsko”. Upozorava također na činjenicu da izdavač jezičnog priručnika nije bilo tko, nego Hrvatska radio-televizija (HRT) koja je, ni manje ni više, vodila istu politiku i ranije, samo s razlikom da sada, dakle 1993, “vjekovne hrvatske riječi ne progone jugounitaristi i sljedbenici velikosrpske politike, nego *mi sami* ili, preciznije, *oni među nama* koji su previše sigurni u to da su *veći Hrvati od ostalih*” (JS: 121, istaknule autorice).

Osim Krmpotićeva *Jezičnog priručnika* 1990-ih je objavljen niz knjiga savjetodavnoga tipa koje donose popise zabranjenih riječi ili ih svrstavaju u jezičnosavjetničke okvire tipa *dobro – nije dobro*, kao i diletantskih rječnika u kojima se pitanjima hrvatsko-srpskih leksičko-semantičkih razlika pristupalo s malo stručnosti, ali zato puno pretjerivanja (više o tome u Samardžija 1993/94; Peti 2006). Neki od njih zaista se ne mogu smatrati

dijelom “službene” jezične politike jer su objavljeni u vlastitoj nakladi, kao npr. *Razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika* Ivana Branka Šamije i Dražena Lukačića (1991) o kojima Pranjković kritički piše. Ne samo da je “ta knjižica u stručnom smislu upravo katastrofalna, a u svakom drugom i smiješna i opasna” (JS: 109), ona je “kvazijezikoslovno smeće” takvoga kalibra koje, koliko on zna, “nije bilo nikada objavljeno u povijesti hrvatskoga izdavaštva” (JS: 112). On otvoreno kaže da je ta knjižica i opasna¹¹ između ostaloga i zato što je bila poticaj i drugim laicima i (kvazi)stručnjacima koji su počeli objavljivati različite razlikovnike i priručnike sumnjive stručne vrijednosti. Upozorava na niz načelnih i konceptijskih pogrešaka, od toga da se leksemima pristupa kao jednoznačnicama do toga da se uspoređuju leksemi različitih jezičnih slojeva (od arhaizama, žargonizama, regoinalizama itd.). Otvoreno napada jezikoslovce koji su takve knjige dočekali hvalospjevima, čak i proziva ustanove, npr. Ministarstvo prosvjete i kulture koje je knjigu oslobodilo od poreza.

Pranjković je svjestan činjenice da su razlikovni rječnici

izraz i svojevrsnoga pretjerivanja u suprotnom smjeru, ali je i samo to pretjerivanje rezultat dugogodišnje hrvatske jezične kolonizacije, stanja u kojem se nije smjelo reći da je neka riječ ili kakva druga pojava hrvatska (a da nije srpska) ili da je srpska, a da nije hrvatska, odnosno nije na isti način srpska kao što je hrvatska (S: 70).

Međutim povećanje kao i eventualno smanjenje broja razlika između hrvatskoga i srpskoga standardnoga jezika ne bi ništa promijenilo i oni

koji bi iz bilo kojih razloga željeli od hrvatskoga i srpskoga učiniti jezike koji bi se međusobno razlikovali onoliko koliko se npr. razlikuju hrvatski i ruski ne bi nikada uspjeli, bar ne povećanjem broja razlika na tvorbenoj i/ili leksičkoj razini, a i kad bi kojim slučajem uspjeli, onemogućili bi komunikaciju ne samo između Hrvata i Srba nego i između samih Hrvata. Da bi im nešto slično pošlo za rukom, morali bi mijenjati osnovicu (npr. izabrati za osnovicu kajkavski ili čak čakavski idiom), a to danas ne samo da bi bilo neracionalno, neozbiljno i sadašnjem civilizacijskom stupnju posve neprimjereno nego bi bilo i praktično nemoguće (S: 67).

¹¹ Treba naglasiti da su razlikovnici i jezični priručnici o kojima pišemo prema našem mišljenju nanijeli više štete nego koristi i prouzročili brojne nesporazume, pogotovo na stranim slavistikama (više o tome u Požgaj Hadži i Balazić Bulc 2015).

2.3.3. O normativnim i paranormativnim promjenama

Kao što je poznato, 1990-ih je godina govor ljude politički obilježavao i svi oni koji nisu govorili “čisti” hrvatski jezik, koji nisu koristili lekseme nametnute političkim diktatom (npr. *djelatnik*, a ne *radnik*) i/ili novokomponirane hrvatske riječi koje su se morale ugurati u svaki tekst, dobivali su različite “političke etikete (najgore moguće: komunjara i jugonostalgijačar)” (Opačić 2014: 34). Upravo je o tim novinama i/ili inovacijama u hrvatskome jeziku Pranjković pisao u tekstu *Normativne i paranormativne inovacije u hrvatskome jeziku* i u vezi s time polemizirao s Mariom Grčevićem.¹²

Na početku teksta Pranjković navodi razloge za spomenute inovacije, nabrojimo neke od njih: promijenjeno društveno-političko uređenje, promijenjen odnos prema srpskome jeziku, povećan interes za jezična pitanja i njihova politizacija, stranačko djelovanje nekih jezikoslovaca, radikalizacija jezične politike itd. (S: 84). Nakon toga, ne objašnjavajući i ne tumačeći inovacije, daje “neutralan inventar karakterističnih promjena koje su se u hrvatskom jeziku događale u zadnjem desetljeću, uključujući i one promjene koje su predlagane, ali nisu ustaljene ili uopće nisu usvojene” (S: 99). Riječ je o promjenama koje su nastajale u razdoblju od 1992. do 1995. i zahvatile sve jezične razine, pogotovo leksičku i pravopisnu. Neke od njih ostale su na razini prijedloga; neke se mogu razumjeti, a za neke je teško naći opravdanja, kao npr. za normiranje leksika u Babić-Finka-Moguševu pravopisu (1996) u kojem pravopisci kuju i preporučuju izmišljene riječi umjesto anglizama, npr. *mamutnjak za džambodžet, bankovnica ili glavnjak za džekpot, bogataši ili mondenci za džetset* itd., a koje nisu zaživjele u praksi (S: 86, Granić 2013: 78). Nije ni čudo s obzirom na to kako su “nastale”:

Veli [Babić] da nije mogao mirno staviti te neprihvatljive tuđice u rječnik, nego je ponudio zamjene “koje su se već javile i upotrebljavale ili sam morao na brzinu nešto smisliti da tuđice načnem” (!?). On nije mogao dakle staviti u rječnik riječi

¹² Polemika je vođena u časopisu “Forum” (2002. i 2003), a započeo ju je Mario Grčević tekstom *O hrvatskim jezičnim promjenama devedesetih godina*; slijedio je Pranjkovićev odgovor s napisom *Politikantska podmetanja nadobudnog jezikoslovca iz Mannheima*. Grčević je odgovorio utukom *Površno tumačenje hrvatskih jezičnih promjena u 90-im godinama*, na što je Pranjković odgovorio tekstom *Još o podmetanjima nadobudnog jezikoslovca i njegovim kompetencijama*. Međutim uredništvo “Foruma” potonji tekst nije objavilo, niti se u vezi s tim očitavalo. Sud o (ne)korektnosti postupka uredništva “Foruma” i o odnosima moći Pranjković prepušta nama čitateljima nudeći i svoj zadnji odgovor koji se u knjizi *Sučeljavanja* prvi puta objavljuje. Ovo navodimo zato što je to jedini primjer neobjavlivanja odgovora na polemiku na koji smo naišli u našem korpusu.

koje se normalno upotrebljavaju i koje čak nemaju ni zamjena, a mirno je mogao “smisliti nešto na brzinu”, a to znači tjerati sprdnju i s riječima i s jezikom i s pravopisom (JS: 85–86).

2.3.4. Odnos prema leksemima

Devedesete godine 20. st. u Hrvatskoj bile su također obilježene pojačanom brigom o leksičkom blagu i revitalizacijom leksika iz pasivnoga jezičnoga sloja u aktivni. Riječ je o leksemima koji su imali različit (standardno)jezični status: terminologija (npr. pravna i administrativna) prihvaćena je odmah, neki su leksemi, pogotovo u općeuporabnom leksiku, nametnuti političkim diktatom, neki su koegzistirali s internacionalizmima itd. (više o tome u Badurina 2015). Pogledajmo neka od normativnih i/ili paranormativnih pretjerivanja na koja upozorava Pranjkić (S: 89–106):

- Mnogi leksemi stranoga porijekla (uključujući i internacionalizme) nestali su iz upotrebe, pa se isključivo upotrebljavao samo “novi oblik”, pogotovo u administrativnome i publicističkom diskursu, npr. *čimbenik* ili *činitelj*, ali ne i *činilac*, *povjerenstvo (komisija)*, *zračna luka (aerodrom)* itd.
- U nekim tipovima tekstova, pogotovo onima koji su bliži “desnijim” strankama i/ili su im autori pretjerani puristi, nameću se leksemi tipa: *predočnik* umj. *ekran*, *brzoglas (telefon)*, *samokres (pištolj)*, *samovoz (automobil)* itd.
- Neki leksemi koji su se dosta često upotrebljavali, ali su smatrani srbizmima, postali su zazorni, npr. *obezbijediti*, *spisak*, *hiljada* itd. i umjesto njih isključivo se koriste *osigurati*, *popis*, *tisuća* itd. Pranjkić upozorava da među njima ima i riječi za koje “nije bilo nikakvih iole ozbiljnih razloga da postanu zazorne” (S: 90) – osim, dodajmo, što su “hrvatskije”, npr. *izvješće* umj. *izvještaj*, *priopćenje (saopćenje)*, *pučki (narodni)* itd.
- Izrazito su proširene novotvorenice, uglavnom deprecijativnoga značenja, npr. *komunjara*, *jugonostalgicar*, *zenga* ili *srbočetnik*.
- Čak ima i “smiješnih” pojava koje se i dalje šire iako je na njihovu “smiješnost” ukazivano više puta, npr. *nazočiti čemu* umj. *biti prisutan* ili *nazočan*, *koštovnik* umj. *cjenik* itd.
- Brojni razlikovnici i “nadrinormativni” priručnici preporučuju raznovrsne neologizme i rjeđe arhaizme. U toj je radnji, dodaje Pranjkić,

pretjerao Mate Šimundić u *Rječniku suvišnih tuđica u hrvatskome jeziku* (1994) u kojemu su za internacionalizme ponuđene ove zamjene: *naestnik* umj. *tinejdžer*, *vježbatelj* (*trener*), *tjednica* (*vikend*) itd.

Za Pranjkovića leksemi su “nedužni” i on zapravo nema ništa protiv njih, pa ni protiv onih koji su ih predložili. No pita se zašto postojeće lekseme kojima se ne može ništa prigovoriti zamjenjivati leksemima koji su po objektivnim standardološkim kriterijima, pa i po kriterijima onih koji ih predlažu, “lošiji ili manje pravilni” (S: 102). Nadalje, za njega nije važno što on misli o pojedinom leksemu (to uostalom može biti subjektivan stav), važnija je njegova proširenost (bez obzira na razloge proširenosti), prihvaćenost i upotreba. No, događalo se i događat će se da se uporabno prošire neki leksemi koji nisu normativno preporučljivi, kao npr. *perilica* protiv koje se Pranjković očitovao već 1989. i svoje mišljenje nije promijenio ni kasnije uz uvažavanje činjenice da se ta riječ u međuvremenu ustalila u hrvatskome jeziku, pa Pranjkoviću ne pada na pamet da protiv nje “vojuje” (S: 102). Osim toga, svjestan je da

ima slučajeva da se uporaba takvih riječi ne može izbjeći. Tako npr. ja u svojim tekstovima ne upotrebljavam riječ *šport*, ali kad komuniciram s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, ne mogu tu riječ izbjeći jer se to ministarstvo tako zove (S: 159).

3. ZAKLJUČAK

Na primjeru polemičkih tekstova Ive Pranjkovića željele smo pokazati ulogu lingvista u društvu u razdoblju burnih društveno-političkih previranja 1990-ih godina koja su se odrazila i u hrvatskome standardnom jeziku ne samo u planiranju statusa već i njegova korpusa, pri čemu je bilo

previše jezičnoga nasilja, previše (kvazi)jezikoslovnoga amaterizma, previše ksenofobičnosti, previše primitivnoga “razjednačavanja po srpskosti”, previše neutemeljene samovolje čak i među normativcima (osobito npr. među pravopiscima) itd. U svemu su tome nažalost sudjelovali i mnogo filolozi, a u ponečemu čak i prednjačili (S: 161).

S pozicije moći i u političkoj ulozi nastupali su pojedini lingvisti zaštićeni institucijama, kao što je HAZU i “pomagali” politici da manipulira i tumači jezične činjenice onako kako je to njoj odgovaralo koristeći pritom hrvatski jezik za ostvarivanje svojih ciljeva. Tadašnje političke intervencije u hrvatskome standardnome jezika nisu bile niti normalne niti korisne –

njima se trebalo oduprijeti i braniti autonomiju jezika i struke te dostojanstvo znanstvenika.

To je upravo radio burnih 1990-ih godina, a i danas radi, Ivo Pranjković. Poznat kao vješt polemičar (više o tome u Badurina 2010) jasno i nedvojbeno izražava svoje stavove o struci, znanstvenoj istini i različitim pitanjima hrvatskoga standardnog jezika. Ono što obilježava sve Pranjkovićeve polemike jest ustrajanje i obrana vlastitih stavova i zato u njegovim razmišljanjima o standardološkim ili teorijsko-metodološkim ili pojedinačnim jezičnim pitanjima zapravo nema kontradikcija i/ili oscilacija (JS: 7). Pri tome nikada ne pristaje na neutralnu poziciju znanstvenika, nego je neprestano proaktivan, pogotovo kada je riječ o onima koji djeluju s pozicije moći i vode politikantsku politiku. Jedan je od jezikoslovaca koji su se kontinuirano suprotstavljali svim oblicima jezičnoga nasilja, pretjeranim purističkim i/ili puritanističkim zahvatima, “čišćenju” jezika od srbizama i svima onima koji su radikalizirali jezičnu politiku i vodili je s pozicije moći. Srećom jezik sam sebe brani pa je većina nasilnih inovacija i/ili zahvata politički nametnute jezične politike bila kratkoga vijeka i ostala na razini prijedloga, što potvrđuju istraživanja različitih autora, npr. Barić (2015), Peti-Stantić i Langstona (2013) i dr. Ipak, na nasilne zahvate bilo koje jezične politike, a koji su u suprotnosti s jezičnom stvarnošću treba upozoravati i u tome se očituje društvena uloga lingvиста, pogotovo u turbulentnim društveno-političkim razdobljima. Oni moraju javno reagirati i boriti se znanstvenom argumentacijom protiv svih oblika jezičnoga nasilja da se slične stvari u budućnosti ne bi ponavljale. I to je upravo radio Ivo Pranjković.

LITERATURA

- Anić, Vladimir. 1988. *Glosar za lijevu ruku*. Zagreb: Naprijed.
- Anić, Vladimir. 1998. *Jezik i sloboda*. Zagreb: MH.
- Babić, Stjepan, Božidar Finka i Milan Moguš. ⁴1996. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Badurina, Lada. 1998. Neke odlike leksika u suvremenoj hrvatskoj publicistici. “*Filologija*” 30–31, 417–426.
- Badurina, Lada i Ivo Pranjković. 2009. Hrvatski pravopisni kompleks: *Novi Sad* i hrvatski pravopis danas. *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti* ur. [Lada Badurina, Ivo Pranjković i Josip Silić], Zagreb: Disput, 307–318.
- Badurina, Lada. 2010. Polemičnost i polemike Ive Pranjkovića. *Jezična skladnja: Zbornik o šezdesetogodišnjici prof. dr. Ive Pranjkovića* [ur. Lada Badurina i Vine

- Mihaljević], Zagreb: Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije – Visoko u Zagrebu, 69–83.
- Badurina, Lada. 2015. Standardizacija ili restandardizacija hrvatskoga jezika u 90-im godinama 20. stoljeća. *Jezične, kulturne i književne politike* [ur. Tatjana Pišković i Tvrtko Vuković], Zagreb: Zagrebačka slavistička škola, 57–79.
- Barić, Branka. 2015. Nova država – nova jezična politika. “Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu”, 5, 1, 25–44.
- Belaj, Branimir. 2009. Nekoliko napomena o zadacima kroatistike danas. “Kolo”, 19, 1–2, 133–145. <http://www.matica.hr/kolo/314/nekoliko-napomena-o-zadacima-jezikoslovne-kroatistike-danas-20690/> (pristupljeno 8. prosinca 2017).
- Brozović, Dalibor. 1994. Programska stajališta HDZ-a o hrvatskom jeziku. “Jezik”, 4, 41, 83–85.
- Brozović, Dalibor. 1997. Stanje i zadatci jezikoslovne kroatistike. *Prvi hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova I.* [ur. Stjepan Damjanović], Zagreb: HFD, 9–13.
- Dijk, Teun A. van. 2001. Critical discourse analysis. *Handbook of discourse analysis* [ur. D. Tannen et al.]. Oxford: Blackwell. 352–371.
- Dulčić, Mihovil (ur.). 1997. *Govorimo hrvatski. Jezični savjeti.* Zagreb: Hrvatski radio – Naprijed.
- Granić, Jagoda. 2013. Novija hrvatska standardnojezična praksa. *Jezik između lingvistike i politike* [ur. Vesna Požgaj Hadži], Beograd: Biblioteka XX vek, 67–89.
- Katnić-Bakaršić, Marina. 2012. *Između diskursa moći i moći diskursa.* Zagreb: Naklada Zoro.
- Kovačec, August. 2012. Hrvatska danas – bez sustavne jezične politike. “Kolo”, 22, 5–6, 107–111.
- Krmpotić, Marijan. 1992. *Jezični priručnik.* Zagreb: Hrvatska radio-televizija.
- Lučić, Radovan. 2007. Uvest ću još koju riječ i ozdravit će duša tvoja!. *Jezik i identiteti / Languages and Identities* [ur. Jagoda Granić], Zagreb – Split: HDPL, 337–346.
- Mihaljević-Djigunović, Jelena, Nives Opačić i Tihana Kraš. 2005. Čega se više bojimo: materinskoga ili stranog jezika?. *Jezik u društvenoj krizi* [ur. Diana Stolac; Nada Ivanetić; Boris Pritchard], Zagreb – Rijeka: HDPL, 303–317.
- Milroy, James. 2001. Language ideologies and the consequences of standardization. “Journal of Sociolinguistics”, 5/4, 530–555.
- Opačić, Nives. 2014. *Novi jezični putokazi.* Zagreb: HSN.
- Peti, Mirko. 2006. Razlikovni rječnici. *Hrvatski jezik u XX. stoljeću:* [ur. Marko Samarđžija i Ivo Pranjković], Zagreb: MH, 507–530.
- Peti-Stantić, Anita i Keith Langston. 2013. *Hrvatsko jezično pitanje danas.* Zagreb: Srednja Europa.
- Požgaj Hadži, Vesna. 2015a. Hrvatski jezik kao strani unutar slavističkoga, europskog i svjetskog konteksta. *Dvadeset godina osnutka studija kroatistike.* Pula: Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli – Ogranak Matice hrvatske u Puli, u tisku.

- Požgaj Hadži, Vesna i Tatjana Balažić Bulc. 2015b. (Re)standardizacija v primežu nacionalne identitete: primer hrvaškega, srbskega, bosanskega in črnogorskega jezika. *Slovenščina 2.0: empirične, aplikativne in interdisciplinarne raziskave*, 3, 2, 67–94. http://slovenscina2.0.trojina.si/arhiv/2015/2/Slo2.0_2015_2_06.pdf (pristupljeno 5. prosinca 2017).
- Požgaj Hadži, Vesna i Tatjana Balažić Bulc. 2017. Jezična restandardizacija i politika: (na primjeru pravopisnih previranja u Hrvatskoj). *Njegoševi dani 6: zbornik radova* [ur. Tatjana Đurišić Bečanović; Rahka Glušica; Nataša Jovović], Nikšić: Filološki fakultet, 271–286.
- Samardžija, Marko. 1993/94. Pregršt novosti iz jezične kroatistike. “Radovi Zavoda za slavensku filologiju”, 28–29, 127–129.
- Sesar, Dubravka i Ivana Vidović. 1999. Što je novogovor učinio hrvatskomu jeziku. “Jezik”, 47, 3, 81–94.
- Shohamy, Elana. 2006. *Language policy: Hidden agendas and new approaches*. London – New York: Routledge.
- Šamija, Ivan Branko i Dražen Lukačić. 1991. *Razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika*. Zagreb: Vlastita naklada.
- Šimundić, Mate. 1994. *Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskomu jeziku*. Zagreb: Barka.
- Škiljan, Dubravko. 1988. *Jezična politika*. Zagreb: Naprijed.
- Škiljan, Dubravko. 2008. Unutrašnje i vanjsko priznanje jezika. *Identitet jezika jezikom izrečen* [ur. Anita Peti-Stantić], Zagreb: Srednja Europa.

IZVORI

- Pranjković, Ivo. 1997. *Jezikoslovna sporenja*. Zagreb: Konzor.
- Pranjković, Ivo. 2008. *Sučeljavanja*. Zagreb: Disput.

SUMMARY

THE SOCIAL ROLE OF LINGUISTS: THE POWER OF IVO PRANJKOVIĆ'S ARGUMENTS

This paper discusses the social role of linguists in the turbulent 1990s in Croatia, when the language policy makers holding positions of power tried to develop, in different ways, the awareness of language as a national symbol which they used to strengthen Croatian linguistic identity. At that time the Croatian standard language was marked with different forms of language-engineering at all language levels, especially at the lexical and orthographic levels. The polemic texts written by Ivo Pranjković are in this paper observed as clear examples of how to fight publicly and of how to react to linguistic violence and various delicate and politically-labelled issues of language. The paper further investigates Pranjković's attitudes towards: (a) the scientific truth, (b) the profession, i.e. Croatian linguistics, and (c) the Croatian standard language in the 1990s (the relationship between Croatian and Serbian, the problem of Serbian words in Croatian language, the dictionaries of differences between the two languages, the normative and paranormative issues, i.e. different innovations, especially at the lexical level, etc.). It is concluded that there are no contradictions and/or oscillations in Pranjković's opinions. As an engaging and proactive linguist, he clearly and unquestionably defends the autonomy of language and profession.

Key words: Ivo Pranjković, Croatian, language policy, language engineering, lexis